

Jezična i zakonodavna represija

Tomislav Sunić

**U javnom govoru glavnih
europskih medija kao simbol
općeg zla često se rabe riječi
"fašist" i "neonacist" do jedne
vrste postupka koji Leo Strauss
naziva *reductio ad hitlerum***

"Politička korektnost" je pejorativni izraz koji često koriste nekonformistički intelektualci u kritici tema o kojima vladajuća klasa i vodeći mediji u liberalnim demokracijama nerado govore ili je o njima zakonski zabranjeno kritički govoriti. Kritika političke korektnosti zadire više u mitološke, teološke, ideološke, jezične i pravne postavke sustava, a manje u njegove dnevno-političke nastranosti. Svaki politički sustav može, u stanovitoj mjeri, tolerirati kritičare koji napadaju njegove izobličenosti (korupciju, krađu, nepotizam itd.), ali otvorenu herezu protiv svojih temeljnih političkih mitova nijedan sustav ne može dugo tolerirati. Ako bi to dopustio, onda bi se raspao. Moderne liberalne demokracije vole isticati da nisu idealna društvena uređenja, ali da su u odnosu prema svim ostalim sustavima u povijesti ipak najbolja. Stoga odbacuju političke ideje koje odskaču od njihovih uzusa. U javnom govoru glavnih europskih medija kao simbol općeg zla često se rabe riječi "fašist" i "neonacist" do jedne vrste *reductio ad absurdum*, to jest postupka koji Leo Strauss (1953) naziva *reductio ad hitlerum*. Cilj je liberalnog sustava da se intelektualnoga i političkog protivnika ili neku nemilu ideju diskreditira ili ocrni "fašističkim" pridjevom, a sebe prikaže u tolerantnome i demokratskom saviježđu. Francuski filozof Alain Finkelkraut (1995, 2005) piše da "postoji tipično europska vrsta političke korektnosti, koja se sastoji u tome da se svugdje vide fašisti". Stoga će apologeti liberalizma svaku društvenu izobličenost u liberalizmu opravdati tvrdnjom, kao što piše Alain de Benoist (2001:195), da bi u fašizmu ili komunizmu moglo biti mnogo gore: "To je utoliko točno, jer osuditi nekog za 'fašizam' za današnje je političare sjajna prigoda da sebi pripišu nove vrline. Najkorumpiraniji među njima koriste to na besraman način

Tomislav Sunić, doktorirao političku znanost na University of California, Santa Barbara, i predavao na više sveučilišta u SAD-u. Nedavno je objavio knjigu *La Croatie: un pays par défaut?* (Avatar, Pariz, 2010). E-pošta: tom.sunic@hotmail.com

da bi umanjili razmjere vlastite pronevjere. Jer, ako je 'fašizam' apsolutno zlo i ako oni osuđuju to apsolutno zlo, onda ne mogu biti apsolutni negativci. Fingirani računi, izborna obećanja koja nisu održana, nepravilnosti i pritisci svih vrsta postaju samo zlo-sretni propusti koji su u usporedbi s onim 'najgorim' drugorzredne stvari".

Izraz politička korektnost (*political correctness*) nastao je kao neformalna poštapalica na američkim sveučilištima osamdesetih godina prošlog stoljeća, i to ponajprije u krugovima koji bi se uvjetno mogli nazvati nekonformističkima i protivnicima multikulturalnih društava. U posljednjih desetak godina taj se izraz toliko uvriježio u intelektualnim i pseudointelektualnim raspravama širom Zapada da mu je teško dati bilo kakav ideološki predznak. Sredinom osamdesetih godina prošlog stoljeća kritiziranje političke korektnosti nije bilo politički motivirano, nego se njime želio odbaciti način novoga "multikulturalnog" društvenog ophođenja i komuniciranja. Tek kasnije, početkom 21. stoljeća, i to poglavito u jeziku zapadnih desničara i nacionalista, politička korektnost dobiva iznimno militantnu i kritičnu težinu vezanu za navodnu ili stvarnu političku i zakonodavnu represiju u liberalnom sustavu.

"Politička korektnost" postala je jedna vrsta civilne religije Europske Unije, koja podrazumijeva bezuvjetno vjerovanje u pravnu državu i "otvoreno društvo"

Zbog svoje semantičke rastezljivosti politička korektnost može podrazumijevati sve i ništa. Možda joj najviše ogovara riječ "cenzura", premda politička korektnost ima šire značenje od klasične cenzure. Stoga je bitno ustanoviti na koga ili na što cilja osoba koja kritizira političku korektnost neke države ili nekog sustava. U pojmovno rodoslovlje političke korektnosti bitno je uvesti i druge riječi koje slikovito ocrtavaju tabu teme liberalnog sustava. Neke od tih novih riječi i izraza već su postali dio jezičnog arsenala u službenom govoru modernih liberalnih demokracija i imaju jaku jezičnu i emotivnu težinu. Neke, pak, riječi iz "obitelji" političke korektnosti ne postoje u svim europskim jezicima, pa ih je potrebno objasniti opisnim putem. Američki glavni mediji prije dvadesetak godina lansirali su nejasne, zvučne izraze, ali i svojevrsne jezične barbarizme, poput "zločina mržnje" (*hate crime*) i "govora mržnje" (*hate speech*), koji se u europskim zemljama još nisu posve udomačili. U hrvatskom jeziku ti izrazi već postoje, premda je upitno što tim uvoznim izrazima njihovi korisnici žele kazati. Primjerice, izraz "verbalni delikt" – nešto kao "jezično kazneno djelo" – koji se prilično rabio u pravosuđu komunističke Jugoslaviji možda bi najviše odgovarao novom pojmu koji se vezuje za izraz "govor mržnje". U svakom slučaju, izrazi kao što su "fašist" "govor mržnje", "neonacist", "antisemit" i slični, idealni su ne samo da se označe politički stavovi pojedinca, nego i da se medijski, ali i politički ušutkaju politički protivnici.

Kritičari političke korektnosti imaju vlastite izraze i kovanice koje su se na Zapadu, a samo manjim dijelom i u Hrvatskoj, prilično uvriježili. U Francuskoj, i to pretežno u kritičkim nekonformističkim medijima, već je desetljećima prisutna slikovita riječ "jednoumlje" (*pensée unique*) – izraz i pojam koji ne postoje ni u njemačkome ni u engleskom jeziku, ali koji u Hrvatskoj imaju sjajnu jezičnu i pojmovnu presliku. Tom se riječju danas, ovisno o sredini u kojoj se koristi, oslikava birokratski i protototalitarni karakter novinara, akademičara ili političara, to jest politički korektnih osoba koje radi za "sustav". Vrlo bogati njemački jezik također je pun brojnih "politički nekorektnih" kovanica. To je dovelo i do nedavnog rođenja jezične složenice *Gesinnungspolizei* – riječi koja ne postoji u drugim europskim jezicima i koju je nemoguće doslovce prevesti uobičajenim izrazom "policija misli" (*Gedankenpolizei*). Prema njemačkim kritičarima političke korektnosti, *Gesinnungspolizei* – sama riječ *Gesinnung* znači raspoloženje, čudoredni stav, ponašanje – podrazumijeva ne samo policijsko-režimsko prozivanje misli nekonformističkih intelektualca, nego i policijsku kontrolu i sankciju njihovih "primisli" i "zadnjih misli".

Kod kritičara političke korektnosti uvriježili su se izrazi kakvi su "nova inkvizicija", "samocenzura" i "intelektualni terorizam". To su izrazi i pojmovi kojima se izravno ili neizravno aludira na intelektualnu represiju u liberalnom sustavu. Francuski kritičari političke korektnosti desetljećima koriste izraz "drveni jezik" (*langue de bois*) za opis birokratskog jezika, koji je nekad bio isključivo pejorativan izraz za jezik novinara i političara u komunističkoj istočnoj Europi (Thom, 1987:225). Danas se izraz "drveni jezik" u Francuskoj koristi za opis nerazumljivoga pravnog, službenog, političkog i akademskog jezika. U Njemačkoj je još donekle u kritičkoj uporabi riječ *Betonsprache* ("betonski jezik"), kojom su nekad antikomunistička glasila i pojedinci satirički opisivali jezik aparatčika bivšeg komunističkog DDR-a.

Ipak, postoje razlike između liberalne i komunističke političke korektnosti i njihovih sustava zakonskih represija. Politički korektan "drveni" ili "betonski" jezik u bivšem komunizmu bio je prepoznatljiv po uporabi mnoštva hiperbola i ideoloških fraza koje su imale agresivnu ideološku i polemičku snagu. Jezik u bivšem komunizmu vrvio je pridjevima kojima se kriminaliziralo stvarnoga ili nestavnog političkog protivnika, a kojega su novine u komunističkoj Europi kao što su *Neues Deutschland*, *Pravda*, *Rude Pravo* ili *Vjesnik*, paušalno označavale kao "fašista", "kontrarevolucionara", "ustaškog terorista u sprezi s reakcionarnim krugovima Zapada". U liberalnom sustavu danas se takvi "tvrdi" ideološki izrazi ne rabe, jer postoje mnogo učinkovitiji i "mekši" načini da se disidente ili nepoćudne nekonformiste, to jest političke nekorektne osobe, diskreditira, ušutka ili fizički odstrani (Huyghe, 1988).

Amerika ima dugu tradiciju političke korektnosti u javnom komuniciranju, koje je puno moraliziranja, a koje vuče korijene iz baštine Starog zavjeta i kalvinizma. Upravo je američki hipermoralizam, kao dio današnje američke političke teologije, bitan u studiju geneze političke korektnosti (Sunić, 2007). Biblijski američki mentalitet i danas je vrlo jak, premda se izražava u sekularnim oblicima. Politička korektnost u Americi zasnovana je na kulturnoj hegemoniji Starog zavjeta, koja je preuzeta od starih Židova, a koja podrazumijeva Božju izabranost američkog sustava.

Fiksnu ideju o američkoj samoizabranosti prati, rame uz rame, frojdovsko-marksistička pedagoška tradicija koja je vrlo snažna na američkim sveučilištima (Sunić, 2006). Uvriježeni izrazi, koji se vrte u Americi na svim valnim duljinama, kao što su "ljudska prava", "tolerancija", "multietnički suživot", "različnost", postali su dio novog diskursa što ga je njemački antropolog Arnold Gehlen (2004:78) nazvao "novom humanitarnom religijom".

Zakonodavna inkvizicija

Dobro je kad fenomen političke korektnosti ostane samo u domeni jezičnih, akademskih i medijskih svađa. No da nije uvijek tako sve više svjedoče nove represivne regulative u zakonodavstvu zemalja Europske Unije i SAD-a. Prethodno je potrebno raščistiti neke pojmove. Izraz "pravna država" kao jezični klišej danas koristi velik broj običnih ljudi, političara i intelektualaca. U Americi, zemlji u kojoj je legalizam doveden do vrhunca, za pravnu državu koristi se izraz vladavina prava (*rule of law*). U hrvatskom jeziku izraz "pravna država" doslovnije je prijevod njemačke kovanice *Rechtsstaat*. No "država zakona" ili "zakonska država" nije sinonim za pravnu državu, premda se često i neispravno može doći to takva zaključka. Danas se izraz pravna država, pogotovo u istočnoj Europi, obično koristi u hvalospjevima liberalnom sustavu, tako do se stječe dojam da su svi neoliberalni sustavi bespravni, polupravni i izvanzakonski. No ako sustav ima velik broj zakona – od zabrane pušenja cigarete unutar pet metara od javne zgrade u elitnom dijelu nekog grada u Americi do zabrane vođenja psa na uzici po dijelovima javnog parka u Njemačkoj – to ne znači da je automatski pravedan. I Sovjetski Savez je imao brojne zakone, premda je upitno u kojoj je mjeri bio pravedno društvo. U kritičkom vrednovanju (ne) slobode govora odnosno "političke korektnosti" u nekoj zemlji uputno je najprije proučiti kazneni zakon, a tek onda ustav te zemlje. Jugoslavenski Ustav iz 1974. jamčio je velike slobode, no čitajući kazneni zakon iz iste godine, napose čl. 133 o "neprijateljskoj propagandi", stječe se drukčiji dojam. Na temelju čl. 133 Kaznenog zakona bivše Jugoslavije pojedinac je mogao biti osuđen zbog pričanja viceva o dikciji Josipa Broza Tita.

Njemačka, Amerika i cijela Europska Unija malo po malo postaju sekularne teokracije

Slično je i sa zakonodavstvom modernih europskih liberalnih država. Njemački Temeljni zakon (*Grundgesetz*) iz 1949, koji su pisali američki, a ne njemački pravници, jamči zavidnu slobodu govora njemačkim građanima: "Svatko ima pravo izraziti i širiti svoje mišljenje riječju, pisano i slikom, te se neometano informirati iz općih dostupnih izvora. Zajamčene su sloboda tiska i sloboda izvještavanja posredstvom radija i filma. Cenzura nema" (čl. 1). Čitajući njemački kazneni zakon (StGB, paragraf 130, br. 2 ili br. 3) može se uočiti do nije baš tako kako piše u Temeljnem zakonu. U Njemačkoj je vrlo prošireno područje primjene političke korektnosti, osobito u kritičkom tematiziranju

broj 4 - prosinac 2010.

nju fenomena multikulturalizma i židovskog žrtvoslovlja. Te su zakonske nadopune – bez obzira na manje-više nepromijenjen Temeljni zakon – uvedene u kazneni zakon Njemačke 1994, i to poglavito zbog sve češćih pokušaja pojedinca i povjesničara da revidiraju noviju njemačku povijest. Kazneni zakon je dopunjen i zbog pritiska židovskih organizacija širom svijeta, ali i kao odgovor na učestale kritike brojnih desničarskih aktivista glede brojnoga neeuropskog stanovništva u Njemačkoj. Tako u istom paragrafu (st. 3) piše:

"Kaznom zatvora do pet godina ili novčanom kaznom bit će kažnjen onaj tko javno ili na nekom skupu odobrava, niječe ili umanjuje radnje počinjene za vladavine nacionalsocijalizma, po paragrafu 6, st. 1. Međunarodnoga kaznenog..." Isti paragraf u st. 2. kaže da će kaznom zatvora do tri godine ili novčanom kaznom biti, među ostalim, kažnjen onaj tko "raspačava rukopise koji pozivaju na mržnju protiv dijelova stanovništva ili protiv neke nacionalne, rasne, vjerske ili narodnosne skupine, ili zahtijeva nasilne ili samovoljne mjere protiv njih, ili napada dostojanstvo ljudi tako što dijelove stanovništva ili neku prethodno označenu skupinu vrijeđa..."

Slične zakone odnedavno imaju i ostale članice Europske Unije. Francuska je 14. srpnja 1990. donijela zakon, poznat kao Fabius-Gayssotov zakon prema prezimenima bivšega komunističkog zastupnika Jean-Claudea Gayssota i bivšega socijalističkog zastupnika Laurenta Fabiusa. Tim zakonom strogo se kažnjavaju svaka rasna isključivost, te nijekanje ili umanjivanje broja žrtava fašizma i holokausta. Unatoč velikim akademskim i političkim sukobima i raspravama u posljednjih dvadesetak godina, te peticiji za ukidanje tog zakona koju su potpisali brojni desni i lijevo orijentirani intelektualci, on je još na snazi. Desni političari i intelektualci nazivaju ga "zakonom koji ubija slobodu" (*loi liberticide*). Bivši predsjednik Hrvatske Franjo Tuđman doživio je blamažu i brojne kritike za vrijeme svoga službenog posjeta SAD-u u travnju 1993. godine. Prigodom posjeta *Holocaust Memorial Center* Tuđman je izrazio sumnju u broj stradalih Židova u Drugome svjetskom ratu. Schemo (1993) piše: "Većina državnika i posjetitelja bila je praćena pljeskom, dok se hrvatskom predsjedniku Franji Tuđmanu zviždalo. U knjizi kojom je počeo svoju sadašnju karijeru gospodin Tuđman je pisao da su procjene o šest milijuna mrtvih Židova pretjerane i da su glavne karakteristike Židova sebičnost, prevrtljivost, nepouzdanost, škrtost i tajanstvenost".

Tisuće ljudi biva svake godine kažnjeno širom Europe, pogotovo u Njemačkoj, zatvorskim i novčanim kaznama zbog nijekanja ili umanjivanja žrtva fašizma, ili izjava koje se službeno tumače kao rasna isključivost. Obično se o uhićenjima tih pojedinaca u vodećim svjetskim medijima uopće ne govori, osim kad je riječ o poznatim osobama iz javnoga i političkog života. Tako je nedavno bilo s visokim službenikom Njemačke savezne banke Thilom Sarrazinom i visokim dužnosnikom Europske komisije i bivšim belgijskim ministrom vanjskih poslova Karelom de Guchtom. De Gucht je nedavno izjavio na jednome lokalnom flamanskom radiju da "nije moguće, čak ni s umjerenim Židovom, racionalno razgovarati" o palestinsko-izraelskom sukobu (*Le Soir*, 8. rujna 2010). Unatoč traženju brojnih židovskih organizacija širom Europe i Amerike da se De Guchta smjesta smijeni, glavni šef Europske komisije José Manuel Barroso nije

to dosad učinio. Što se tiče Sarrazina, koji je donedavno bio član Socijaldemokratske stranke Njemačke (SPD), još bjesni polemika o njegovoj knjizi i privatnim komentarima u kojima kritizira veliki broj neeuropskih došljaka u Njemačkoj i ističe njihove genetske razlike. Sarrazin, među ostalim, piše: "Mi (Nijemci), na prirodan način, postajemo u prosjeku sve blesaviji" (*Der Spiegel*, 30. kolovoza 2010). Takvi i slični komentari doveli su do njegove smjene, premda nije isključeno da i njemačko pravosuđe uskoro poduzme kaznene mjere protiv njega na osnovi st. 131. njemačkoga kaznenog zakona.

Nova cenzura, nova samocenzura

Sirovost službenoga komunističkog jezika, te stalne čistke i jaka policijska represija diskreditirali su i srušili komunistički eksperiment. Nasuprot tome, moderne liberalne demokracije dovele su represiju do intelektualnog savršenstva, tako da je teško prepoznati tko je stvarni politički neprijatelj odnosno, rečeno politički nekorektnim jezikom, tko je inkvizitor, a tko žrtva u njima.

Osobito su rafinirani oblici represije u Njemačkoj, okosnici Europske Unije, zemlji koja je opterećena ne samo svojom poviješću, nego i svojom historiografijom. Veliki broj njemačkih građana, a pogotovo novinara i intelektualaca, dužni su u interesu političke korektnosti, ali i zbog bojazni od socijalnog ostracizma, uvježbavati jezičnu samocenzuru. Tako "iz dana u dan Njemačka mora pokazivati cijelom svijetu da obavlja svoju demokratsku zadaću bolje od svoga američkog učitelja" (Schrenck-Notzing, 1965:140). Glede očuvanja svoje političke korektnosti, njemačko pravosuđe koristi urede za "zaštitu ustava" (*Verfassungsschutz*), "koji su u biti interne tajne službe kojih ima 17 (jedna na saveznoj razini i 16 na razini svake savezne države), a cilj im je da se otkrije unutarnji neprijatelj države" (Schüsselburner, 2004:233).

"Politička korektnost" postala je jedna vrsta civilne religije Europske Unije, koja podrazumijeva bezuvjetno vjerovanje u pravnu državu i "otvoreno društvo". Nije teško pretpostaviti da će u sljedećim godinama svatko tko pokaže i najmanju sumnju glede funkcioniranje parlamentarne demokracije biti, ako ne

društveno izoliran, ono medijski ismijan ili proglašen budalom. Njemačka, Amerika i cijela Europska Unija malo po malo postaju sekularne teokracije.

Diktatura političke korektnosti ne podrazumijeva državni teror kojim upravlja šaka snagatora, kao što je bila praksa u klasičnim diktaturama. Građanski strah i intelektualna lijenost stvaraju ozračje u kojemu sloboda govora sama od sebe nestaje ili postaje nebitna. Pod utjecajem američkog puritanizma, kao i sukoba različitih žrtvoslovlja u modernim multietničkim i multikulturalnim društvima, i zakoni se moraju mijenjati i postajati sve represivniji. Rastuća društvena apatija i galopirajuća samocenzura ne najavljuju svjetlu budućnost.

Literatura

- Benoist, A. de (2001). *Schöne vernetzte Welt. Die Methoden der Neuen Inquisition*. Hohenrain Verlag.
- Finkelkraut, A. (1995). Résister au discours de la dénonciation. *Journal de Sida*, travanj.
- Finkelkraut, A. (2005). What Sort of Frenchmen are they? Intervju u dnevniku *Haaretz*, 18. studenoga 2005.
- Gehlen, A. (2004). *Moral und Hypermoral*. Vittorio Klostermann.
- Hyghe, F. B. (1988). *La Soft-idéologie*. Laffont.
- Schema, D. J. (1993). Holocaust Museum Hailed as Sacred Debt to Dead. *The New York Times*, 24. travnja 1993. V. i <http://www.nytimes.com/1993/04/23/us/holocaust-museum-hailed-as-sacred-debt-to-dead.html>
- Schrenck-Notzing, C. (1965). *Charakterwäsche*. Seewald Verlag.
- Schüsselburner, J. (2004). *Demokratie – Sonderweg Bundesrepublik*. Künzell: Lindenblatt Media Verlag.
- Strauss, L. (1953). *Natural Right and History*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Sunic, T. (2007). Homo americanus. Child of the Postmodern Age. U: *The Biblical Origins of American Fundamentalism*. Book Surge.
- Sunic, T. (2006). Le langage "politiquement correct". Genèse d'un emprisonnement. *Catholica*, br. 92.
- Thom, F. (1987). *La Langue de bois*. Julliard.

